

OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA MASOFAVIY O'QITISH TIZIMINI
TASHKIL ETISHNING BA'ZI BIR JIHLATLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7585735>

ELSEVIER

Received: 22-01-2023

Accepted: 22-01-2023

Published: 22-01-2023

Ro'ziyeva Komila Ernazarovna

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti dotsenti

Abstract:

Keywords:

About: FARS Publishers has been established with the aim of spreading quality scientific information to the research community throughout the universe. Open Access process eliminates the barriers associated with the older publication models, thus matching up with the rapidity of the twenty-first century.

Mamlakatimizda olib borilayotgan tub islohatlar, fan-texnika va texnologiyalarning rivojlanishi hamda axborotlashgan jamiyatga o'tish talablari ta'lim strategiyasini o'zgarishiga olib kelmoqda. Uzluksiz ta'lim olishning yangi shakllari, jumladan zamonaviy o'qitish texnologiyalariga asoslangan tarmoqli, axborotli, masofaviy va innovatsion ta'lim texnologiyalari vujudga keldi. Axborot-kommunikatsion texnologiyalarga asoslangan yangi ta'lim turlarining paydo bo'lishiga asosiy sabab, jamiyatning turli tabaqalariga mansub kishilarga bilim berish, ularning malakasini muntazam oshirib borish va qayta tayyorlash vazifalarini muvaffaqiyatli hal etishda, sobiq ta'lim tizimining yillar davomida shakllangan an'anaviy usul va vositalarining imkoniyatlari chegaralanganligidadir. Bunday vaziyatda Oliy o'quv yurtlarining potensialiga tayangan holda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida uzluksiz ta'lim tizimini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Bu borada quyidagi vazifalarni ustuvor etib belgilash va amalga oshirish maqsadga muvoffiqdir:

- ta'lim muassasalarining axborot ta'lim muhitini shakllantirish;
- bilimlar va ma'lumotlar mujassamlashgan mintaqaviy ta'lim portallarini yaratish;
- ta'lim muassasalari bazasida zamonaviy o'qitish (masofaviy, tarmoqli, axborot va h.k.) texnologiyalarini joriy etish.

Ta'lim portallarini yaratish orqali quyidagi ustuvor masalalarni hal etish mumkin:

- mavjud bo'lgan sifatli axborot va ta'lim resurslaridan foydalanish hamda ularni yangilab borish;

- jamiyatning turli tabaqalariga mansub bo'lgan kishilarga ta'lim resurslaridan samarali foydalanishlarini ta'minlash;

- mintaqada masofaviy o'qitish tizimining tashkiliy va texnologik bazasini yaratish;

- ta'lim muassasalarining innovatsion imkoniyatlarini kengaytirish va raqobatbardosh kadrlar tayyorlash darajasini oshirish;

- ta'lim muassasalari o'rtasida axborot ayirboshlash, ularni birgalikda qo'llash jarayonlarini oshirish va h.k.

Masofaviy o'qitish tizimining muqobil modellarini yoki turlarini tanlash, eng avvalo bunday kurslarning maqsad va vazifalaridan kelib chiqqan holda belgilanadi. Shuningdek, geografik hududning xususiyatlari, ta'lim muassasalarining kompyuterlashganlik holati, zamonaviy informatsion va kommunikatsion texnologiyalardan foydalanish darajasi hamda ilmiy-pedagogik kadrlarni tayyorlash holatlari ham inobatga olinishi lozim.

Masofaviy o'qitish tizimining modeli tanlangandan so'ng o'qitishning muqobil turi belgilanishi kerak bo'ladi. O'qitishning muqobil turini belgilashda mavjud aloqa kanallarining imkoniyatlari, o'qitish vositalari, kompyuter va tinglovchilar orasidagi o'zaro axborot almashish tizimining takomillashganlik darajasi inobatga olinadi. Hozirgi paytda masofaviy o'qitish tizimining bir nechta turlari mavjud. Ularga kompleks «keys-texnologiyalar», televizion va sun'iy yo'ldosh kanallari, kompyuterli tarmoq texnologiyalari misol bo'la oladi.

Masofaviy o'qitish tizimini tashkil etishning yana bir muhim xususiyatlaridan biri shundaki, ushbu tizim o'quv materiallarini ishlab chiqishda kompleks yondashuvni talab etadi. Bu borada o'qitish uslubiyotini ishlab chiqish, progressiv texnologiyalar asosida mashg'ulotlarni tashkil etish, fanlar mazmunini modullar ko'rinishida ifodalash, o'quv materiallarining o'zaro aloqadorligini, fanlarning ketma-ketligini strukturlashtirilishini, sifatini ta'minlash, shuningdek mediateka texnologiyalarning yutuqlariga tayangan holda interaktiv muloqotni takomillashtirish zarur bo'ladi.

Internet-texnologiyalar asosida masofaviy o'qitish tizimini tashkil etishda o'quv jarayonini rejalashtirilishiga alohida e'tiborni qaratish lozim. O'quv jarayonini rejalashtirishda, belgilangan vazifalarni bosqichlarga bo'lishni, hamda o'quv jarayonlarining quyidagi komponentlariga e'tibor berishni maqsadga muvofiq bo'lar edi:

- tinglovchilarning yoshini inobatga olgan holda o'qitishning maqsad va vazifalarini belgilash;

- o'qitish uslubiyotini tanlash;

- o'quv materiallarga qo'yiladigan uslubiy talablarni ishlab chiqish;

- o'quv jarayonining monitoringini tashkil etish;

- tinglovchilarning mustaqil ishlarini rejalashtirish;
- ta'lim jarayoniga aloqador shaxslarning o'zaro muloqot formalarini va turlarini rejalashtirish;
- o'qitish natijalarini baholash mezonlarini aniqlash;
- yakuniy xulosalar chiqarish.

Yuqorida ta'kidlab o'tilgan masofaviy ta'limda Internet-texnologiyalarning keng imkoniyatlari ta'lim tizimini isloh qilishda, ta'limda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalarni joriy etishda xizmat qiladi.

Respublikamizning jahon hamjamiyatida munosib o'rin egallashida, yoshlarimizni yetuk va barkamol inson etib tarbiyalashda hamda ularning axborot madaniyatini shakllantirishda uzluksiz ta'lim tizimining ajralmas komponenti hisoblangan bilimlar va g'oyalar integratsiyasi mujassamlashgan Internet global tarmog'i, yangi istiqbollarni ochib berishi shubhasizdir.

Ta'limning eng muhim vazifasi – oliy ta'lim muassasasi bitiruvchisini jahon axborot-kommunikatsiya tarmoqlari, internet, multimedia resurslari olamida samarali yashash va mehnat qilishga o'rgatishdir. Axborot kompetensiyasini rivojlantirish, talabani turli ilmiy ma'lumotlarni idrok etish, tushunish, qayta ishlash, qayta ishlashga tayyorlash. Kompleks multimedia o'quv resurslari butun sinfni qiziqtiradigan qiziqarli, interfaol dars uchun zamin yaratadi.

Kundalik pedagogik ishning vazifalaridan biri talabalar bilimini nazorat qilish zarurati hisoblanadi. O'qituvchilar tomonidan qo'llaniladigan nazorat shakllari juda xilma-xildir, lekin yozma yoki og'zaki so'rovlar ko'pincha qo'llaniladi. Afsuski, bu shakllar kamchiliklardan xoli emas. Zamonaviy maktabda imtihonlarni topshirishning asosiy shakli test ekanligi sababli testlarning turli shakllari tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Haqiqat talabalardan yil davomida test topshiriqlari bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishni talab qiladi. Bunday treninglar davomida o'z-o'zini tartibga solish va o'zini o'zi boshqarishning tegishli psixotexnik ko'nikmalari shakllanadi. Sinov barcha talabalarni teng sharoitda qo'yadi, amalda o'qituvchining subektivligini istisno qiladi. Sinovning asosiy afzalliklaridan biri ishonchli nazorat natijalarini olish uchun sarflangan minimal vaqtdir. Sinov paytida qog'oz va elektron versiyalar qo'llaniladi. Ikkinchisi ayniqsa jozibali, chunki ular test tugagandan so'ng deyarli darhol natijalarga erishishga imkon beradi.

O'quv jarayonida, jumladan masaofaviy ta'limda, elektron nashrlardan foydalanish darsni osonlashtiradi, talaba va o'qituvchi o'rtasidagi fikr-mulohazalarni amalga oshirishda individual, tabaqalashtirilgan yondashuvdan foydalanish imkonini beradi, o'qituvchiga darsga tayyorgarlik ko'rishda katta yordam beradi. Interfaol o'quv topshiriqlari o'quvchilarning motivatsiyasiga, o'rganilayotgan materialga qiziqishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tayyor elektron

qo'llanmalar har doim ham aniq shartlarga mos kelmaydi: auditoriyaning xususiyatlari, dastur talablari, darsning maqsadlari, shuning uchun o'qituvchi mavjud dasturlardan foydalangan holda interfaol testlar qilishni o'rganishi mumkin.

Kompyuter testlari masofaviy tizimda, kompyuter dasturlari asosida topshiriqlarni bajarishni yaxshi ko'radigan talabalarni qiziqtirishga imkon beradi va ularning ko'pi bor. Interfaol o'quv vazifalarida kompyuter modellari qo'llaniladi, haqiqiy ob'ektlarning fotosuratlari va video tasvirlari ko'rsatiladi, bu o'quvchilarga moddalarning tuzilishi va xususiyatlari haqida yaxshiroq tasavvurga ega bo'lish imkonini beradi. Talabalar so'rovi natijalari interfaol testlardan foydalanishning maqsadga muvofiqligini tasdiqlaydi: 91% talabalar interfaol o'quv topshiriqlari bilan ishlashni yaxshi ko'rishlarini va 85% o'quvchilarning kimyo fanini o'rganishga bo'lgan qiziqishlarini oshirdilar. Talabalar ta'kidlashlaricha, bilimlarni o'zlashtirish osonroq, olingan ma'lumotlar ancha mustahkam o'zlashtiriladi. Talabalar nafaqat dars onlayn jarayonda, balki masofaviy tizimda, uy vazifalarini bajarishda va imtihonlarga tayyorgarlik ko'rishda ham testlar bilan ishlaydi.

Masofaviy ta'limda Interfaol testlardan foydalanish o'qituvchi va o'quvchilarning axborot-kommunikatsiya savodxonligi darajasini oshirishga yordam beradi va ta'limning eng muhim vazifasini - maktab bitiruvchisini global axborotlashtirish dunyosida samarali ishlashga o'rgatishga qaratilgan. Interfaol testlardan foydalanish ta'lim, kognitiv, qiymat-semantik, axborot va kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan. Talabalarda savolga javob berish, maqsadlar qo'yish, qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishga imkon beradigan shart-sharoitlar yaratiladi. Shaxsiy o'zini o'zi takomillashtirish kompetensiyasi intellektual o'zini o'zi rivojlantirish, hissiy o'zini o'zi boshqarish, mustaqillik va o'zini o'zi qadrlash aspektlarida namoyon bo'ladi.

Talaba ishlab chiqarish faoliyatining ijodiy qobiliyatlarini o'zlashtiradi: bilim olish, nostandart vaziyatlarda harakat qilish usullarini, muammolarni hal qilishning evristik usullarini o'zlashtirish. Bu ta'lim va kognitiv kompetensiyani shakllantirishga yordam beradi. Talabalar tomonidan testlarni qo'llash, tayyorlash axborot kompetensiyalarini rivojlantiradi: talaba zarur ma'lumotlarni mustaqil ravishda izlash, tahlil qilish va tanlash, uni tartibga solish, o'zgartirish, saqlash va uzatish qobiliyatini rivojlantiradi. Bundan tashqari, kommunikativ kompetensiyaning rivojlanishi mavjud: boshqa odamlar bilan muloqot qilish, guruhda ishlash, muloqotning elektron shakllaridan foydalanish qobiliyati. Shunday qilib, interfaol testlardan foydalanish asosiy kompetensiyalarni rivojlantirish usullaridan biri ekanligi shubhasizdir. Talabalar bilimni o'qitish va

nazorat qilishning bunday shakli qiziqish uyg'otadi va universitetlarda ta'lim muammolarini hal qilishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR:

1. Атоев Э. Х. СТАНДАРТИЗАЦИИ ПРОЦЕДУР ДИДАКТИЧЕСКОГО ТЕСТИРОВАНИЯ //Аллея науки. – 2019. – Т. 5. – №. 1. – С. 168-172.
2. Атоев Э. Х. ИНФОРМАЦИОННЫЕ ФАЙЛЫ ДЛЯ ДИДАКТИЧЕСКОГО ТЕСТИРОВАНИЯ ПО ХИМИИ //Аллея науки. – 2018. – Т. 2. – №. 4. – С. 871-875.
3. АТОЕВ Э. Х., КУРБАНОВ М. Т. Педагого-психологические аспекты развития дидактического тестирования //Поколение будущего: Взгляд молодых ученых-2014. – 2014. – С. 255-257.
4. Атоев Э. Х., Бозорова У. Р. ХИМИЧЕСКИЙ ЭКСПЕРИМЕНТ-ОДИН ИЗ ВАЖНЫХ ЭТАПОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБУЧЕНИЯ //Современная наука: проблемы и пути их решения. – 2015. – С. 81-83.
5. Савриев Ш. М., Атоев Э. Х. РАЗРАБОТКА И ПРИМЕНЕНИЯ КОМПЬЮТЕРНЫХ ДИДАКТИЧЕСКИХ ТЕСТОВ В УЧЕБНЫЙ ПРОЦЕСС //Научно-технический прогресс: актуальные и перспективные направления будущего. – 2015. – С. 26-28.
6. Атоев Э. Х., КУРБАНОВ М. Т. ЭКСПЕРТНАЯ ОЦЕНКА КАЧЕСТВА ПРЕДМЕТНЫХ ТЕСТОВЫХ ЗАДАНИЙ-ВАЖНЫЙ АСПЕКТ ПРИ ОБУЧЕНИИ ГУМАНИТАРНЫХ НАУК //Поколение будущего: Взгляд молодых ученых-2014. – 2014. – С. 258-259.
7. Атоев Э. Х., Гайбуллаев Х. С. АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ ДИДАКТИЧЕСКОГО ТЕСТИРОВАНИЯ //ИННОВАЦИИ, КАЧЕСТВО И СЕРВИС В ТЕХНИКЕ И ТЕХНОЛОГИЯХ. – 2014. – С. 22-25.
8. Атоев Э. Х. ПРОГРАММНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ФАЙЛОВ, ПОДГОТОВКА, ВЫДАЧА И РЕГИСТРАЦИЯ ВАРИАНТОВ КОНТРОЛЬНЫХ ЗАДАНИЙ ПО ЕСТЕСТВЕННЫМ НАУКАМ //Современные тенденции развития науки и производства. – 2014. – С. 17-17.
9. Атоев Э. Х., Холлиева М. Х., Кувончева М. Р. Химический эксперимент как важный аспект преподавания химии в академических лицеях и профессиональных колледжах //Молодой ученый. – 2015. – №. 3. – С. 727-728.
10. Атоев Э. Х., КУРБАНОВ М. ТЕСТОВЫХ ЗАДАНИЙ-ВАЖНЫЙ АСПЕКТ ПРИ ОБУЧЕНИИ ГУМАНИТАРНЫХ НАУК //Поколение будущего: Взгляд молодых ученых-2014. – 2014. – С. 258-259.

11. Атоев Э. Х., Валишева Н. А., Хамидов Ё. Ё. Качество тестовых заданий-основа объективного контроля уровня знаний учащихся // Молодой ученый. - 2015. - №. 3. - С. 725-727.

12. Атоев Э. Х., Бешимов Ю. С. Разработки и применения контролирующее-тестирующих программ по химии // Нам ДУ илмий ахборотномаси. Наманган. - 2021.

13. Атоев Э. Х., Гафурова Г. А. Сбалансированность тестовых заданий как один из важных элементов обеспечения их качества // Молодой ученый. - 2016. - №. 3. - С. 775-777.

14. Атоев Э. Х., Аслонов Б. Б., Тураев Ф. Ф. Размышления о стандартизации процедуры дидактического тестирования // Молодой ученый. - 2015. - №. 3. - С. 724-725.

15. Атоев Э. Х. Некоторые аспекты применения компьютерной техники при тестовом контроле знаний // Молодой ученый. - 2016. - №. 21. - С. 849-850.